

PSU Trang National Conference
on Research across Disciplines 2016

การประชุมวิชาการระดับชาติ ม.อ.ตรัง วิจัย ประจำปี 2559

วิจัยก้าวหน้า เพื่อการพัฒนาไทยอย่างยั่งยืน
Sharing and Inspiring for Sustainable Development

วันที่ 1 เมษายน 2559
ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตตรัง

www.psunc.trang.psu.ac.th

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น
กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
People's Participation in Local Development: A Case Study of Yi-San Sub-district
Administrative Organization, Amphawa District, Samutsongkhram Province

ธนาภรณ์ อินขำเครือ¹ ระวีวรรณ เกิดละมูล¹ ปฐมพงศ์ กาญจนธนาเลิศ¹ สิรินทรา นุกูล¹
ศุภิสรา ประทุมมาศ¹ และเฉลิมชัย กิตติศักดิ์นาวิน²

Thanaporn In-Khamkhuar¹ Rawewan Koedlamoon¹ Phatompong Kanchanathanalert¹ Sirintra Nukool¹
Supisara Pratummas¹ and Chalermchai Kittisaknawin²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม (2) เปรียบเทียบปัจจัยต่าง ๆ กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณรูปแบบการสำรวจมีแบบสอบถามการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้วเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวอย่าง จำนวน 287 คน การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยด้วยการทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) การเปรียบเทียบรายคู่ภายหลังด้วยวิธีการ LSD

ผลการวิจัยพบว่า (1) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นโดยรวมของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามอยู่ในระดับต่ำ (2) การเปรียบเทียบความแตกต่างของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นโดยพิจารณาจำแนกตามปัจจัยต่างๆ พบว่า เพศ สถานภาพสมรส รายได้ และระยะเวลาที่อยู่อาศัย มีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน แต่อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและถิ่นที่อยู่อาศัยแตกต่างกันมีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบล

¹ นักศึกษาปริญญาตรี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Abstract

This research investigates (1) level of people's participation in local development: a case study of Yi-San Sub-district Administrative Organization, Amphawa District, Samut Songkhram Province. Also considered are (2) compare people's participation in local development: a case study of Yi-San Sub-district Administrative Organization, Amphawa District, Samut Songkhram Province. In this inquiry, the researcher utilized quantitative methods in carrying out a survey research approach. The quality of the people's participation questionnaire used by the researcher in conjunction with an evaluation form was established to be a reliable instrument of research for collecting data from 287 people. Data were analyzed, formulate and tabulated in the forms of t-test, one-way ANOVA, and post-hoc analysis (LSD method).

Findings are as follows: (1) The researcher found that there were low level of people's participation in local development: a case study of Yi-San Sub-district Administrative Organization, Amphawa District, Samut Songkhram Province. (2) With respect to the difference comparison of the people's participation in local development categorized by the many factors, it was found that gender, status, income, and period of habitat were different and not different for the people's participation in local development. Regarding to age, education, occupation and habitat there were found that were different and different for the people's participation in local development by statistical significance at .05 level.

Keywords: People's Participation, Local Development, Sub-district Administrative Organization

บทนำ

ปัญหาที่ประชาชนในท้องถิ่นประสบกันอยู่ทั่วไปก็คือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ความยากจน ความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น เนื่องจากขาดความรู้ในการพัฒนาตนเองและชุมชนได้ ซึ่งประชาชนเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น เมื่อประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ลดลง จึงส่งผลให้ท้องถิ่นขาดความเข้มแข็ง เหตุผลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาท้องถิ่นนั้นมีความจำเป็นต้องแก้ไขให้เหมาะสมกว่าที่เป็นอยู่ การพัฒนาท้องถิ่นต้องเน้นการพัฒนาคน โดยเฉพาะคนในท้องถิ่น ต้องมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของตนเอง รู้จักวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ที่ตนเองเป็นอยู่ และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง เมื่อคนเกิดสำนึก มีความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงแล้วกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น ก็จะเกิดความสมัครใจและมีความเป็นตัวของตัวเอง การมีส่วนร่วมของประชาชนจะเป็นเครื่องค้ำประกันว่า ผลแห่งการพัฒนาจะตกอยู่กับประชาชนเป็นส่วนใหญ่ และการมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นการสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นอีกด้วย สิ่งสำคัญที่สุดคือ เป็นการสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นเกิดความรักความหวงแหน จนก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งมีประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนาท้องถิ่น เนื่องจากเกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาาร่วมกันและสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่นของตน

การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและเป็นพื้นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น เนื่องจากประเทศไทยปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย ที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอันดับต้นๆ การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนจะเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาท้องถิ่นนั้นๆ

องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่นที่เล็กที่สุดมีความใกล้ชิดกับประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นถือเป็นส่วนสำคัญต่อการส่งเสริมและพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญขึ้นโดยการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลยี่สารนั้นได้ยึดหลักการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนและสามารถแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาของท้องถิ่น โดยเฉพาะด้านการเมืองและการบริหารที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารและพัฒนาท้องถิ่น ทั้งการส่งเสริมประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชน มีการจัดศูนย์ราชการหรือศูนย์ข้อมูลระดับตำบล มีการพัฒนาระบบประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ของราชการและองค์การบริหารส่วนตำบล(องค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร, ม.ป.ป.) ทำให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล โดยเลือกองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มาเป็นกรณีศึกษา เพื่อเป็นแนวทางนำร่องในการวิจัย ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นเป็นอย่างไร ความแตกต่างกันของปัจจัยต่าง ๆ กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นหรือไม่ อย่างไรเพราะผลวิจัยที่ได้จะเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่สำคัญยิ่งต่อผู้บริหารประชาชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยต่างๆกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

สมมติฐานของการวิจัย

1. เพศของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามที่แตกต่างกัน มีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นแตกต่างกัน
2. อายุประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามที่แตกต่างกัน มีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นแตกต่างกัน
3. สถานภาพสมรสของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามที่แตกต่างกัน มีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นแตกต่างกัน

4. ระดับการศึกษาของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่แตกต่างกัน มีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นแตกต่างกัน
5. อาชีพของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามที่แตกต่างกัน มีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นแตกต่างกัน
6. รายได้ประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามที่แตกต่างกัน มีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นแตกต่างกัน
7. ถิ่นที่อยู่อาศัยประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามที่แตกต่างกัน มีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นแตกต่างกัน
8. ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในท้องถิ่นประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามที่แตกต่างกัน มีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นแตกต่างกัน

วิธีการดำเนินการวิจัย

ประชากร ในการศึกษาครั้งนี้คือ ประชาชนที่อยู่อาศัยในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร จำนวน 5 หมู่บ้าน มีจำนวนครัวเรือน 804 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 3,081 คน แยกเป็นชายจำนวน 1,507 คน และหญิงจำนวน 1,574 คน

กลุ่มตัวอย่าง ของการวิจัยนี้ ผู้วิจัยคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Yamane (1967) กำหนดค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ .05 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 267 ครัวเรือน เพื่อป้องกันความผิดพลาดในความสมบูรณ์ของการให้ข้อมูลและการตอบกลับผู้วิจัยจึงเก็บข้อมูลจากตัวอย่างจำนวน 300 ครัวเรือน ตัวอย่างที่ตอบกลับและข้อมูลมีความสมบูรณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจำนวน 287 ครัวเรือน(คน) (เก็บข้อมูลจากตัวแทนครัวเรือนละ 1 คน) และมีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience) เป็นการเลือกแบบไม่มีกฎเกณฑ์ อาศัยความสะดวกของผู้วิจัยเป็นหลัก

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นใช้มาตรวัด 5 ระดับของลิเคิร์ต (5-point Likert scale) ของเฉลิมชัย กิตติศักดิ์วิน (2555)

การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคลใช้ ค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าร้อยละ (percentage) เพื่อใช้บรรยายลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง การทดสอบสมมติฐานระหว่างค่าเฉลี่ย 2 กลุ่ม โดยใช้ค่าที (t-test) ทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยคะแนนตัวแปร การทดสอบค่าเฉลี่ยที่มากกว่า 2 กลุ่มขึ้นไป โดยใช้วิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทิศทางเดียว (One-way ANOVA) การเปรียบเทียบรายคู่ภายหลังด้วยวิธีการ LSD

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ตัวอย่างจำนวน 287 ครัวเรือน(คน) จำแนกตามเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศชาย จำนวน 98 คนคิดเป็นร้อยละ 34.1 เพศหญิง จำนวน 189 คนคิดเป็นร้อยละ 65.9 จำแนกตามหมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 จำนวน 64 คนคิดเป็นร้อยละ 22.3 หมู่ที่ 2 จำนวน 46 คนคิดเป็นร้อยละ 16.0 หมู่ที่ 3 จำนวน 55 คนคิดเป็นร้อยละ 19.2 หมู่ที่ 4 จำนวน 42 คนคิดเป็นร้อยละ 14.6 และหมู่ที่ 5 จำนวน 80 คนคิดเป็นร้อยละ 27.9

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นโดยรวมของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามอยู่ในระดับต่ำ (mean = 1.88, SD = .879) จำแนกรายด้านดังนี้

ด้านการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาอยู่ในระดับต่ำ (mean = 1.90, SD = .993)

ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนอยู่ในระดับต่ำ (mean = 1.81, SD = 1.000)

ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอยู่ในระดับต่ำ (mean = 1.99, SD = .870)

ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลอยู่ในระดับต่ำ (mean = 1.76, SD = .902)

การทดสอบสมมติฐานที่ 1 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นโดยรวมจำแนกตามเพศโดยการวิเคราะห์ด้วยการทดสอบค่าที (t-test) พบว่า เพศชาย (mean= 1.80, SD = .739) มีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นโดยรวม ไม่แตกต่างกับเพศหญิง (mean= 1.92, SD = .942) (ดังตาราง 1)

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นโดยรวมจำแนกตามเพศ (n = 287)

ตัวแปร	ชาย (n = 57)		หญิง (n = 207)		t	Sig. (2-tailed)
	Mean	SD	Mean	SD		
การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นโดยรวม	1.80	.739	1.92	.942	-1.195	.233

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การทดสอบสมมติฐานที่ 2 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นจำแนกตามอายุ โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) (ดังตาราง 2) พบว่า ประชาชนที่มีอายุแตกต่างกันมีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นแตกต่างกัน มีค่า F เท่ากับ 2.670 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อเปรียบเทียบรายคู่ภายหลังด้วยวิธีการ LSD พบว่า ประชาชนช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นน้อยกว่า ช่วงอายุ 30-39 ปี ช่วงอายุ 40-49 ปี และช่วงอายุ 50-59 ปี เท่ากับ 0.39521, 0.39009 และ 0.44856 ตามลำดับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนอายุอื่น ๆ มีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน (ดังตาราง 3)

การทดสอบสมมติฐานที่ 3 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นจำแนกตามสถานภาพสมรส โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) (ดังตาราง 2) พบว่า ประชาชนที่มีสถานภาพสมรสแตกต่างกันคือ โสด สมรส หม้ายหรือหย่าร้าง มีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน (ดังตาราง 2)

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นโดยรวมจำแนกตามปัจจัยต่างๆ

จำแนกตาม	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS.	F	Sig.
อายุ	ระหว่างกลุ่ม	10.018	5	2.004	2.670	.022
	ภายในกลุ่ม	210.845	281	.750		
	รวม	220.862	286			
สถานภาพสมรส	ระหว่างกลุ่ม	.118	2	.059	.076	.927
	ภายในกลุ่ม	220.745	284	.777		
	รวม	220.862	286			
ระดับการศึกษา	ระหว่างกลุ่ม	10.426	5	2.085	2.784	.018
	ภายในกลุ่ม	210.436	281	.749		
	รวม	220.862	286			

จำแนกตาม	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS.	F	Sig.
อาชีพ	ระหว่างกลุ่ม	32.103	7	4.586	6.779	.000
	ภายในกลุ่ม	188.759	279	.677		
	รวม	220.862	286			
รายได้	ระหว่างกลุ่ม	3.134	4	.784	1.015	.400
	ภายในกลุ่ม	217.728	282	.772		
	รวม	220.862	286			
ถิ่นที่อยู่อาศัย	ระหว่างกลุ่ม	16.057	4	4.014	5.527	.000
	ภายในกลุ่ม	204.805	282	.726		
	รวม	220.862	286			
ระยะเวลาที่อาศัยในท้องถิ่น	ระหว่างกลุ่ม	6.611	6	1.102	1.440	.199
	ภายในกลุ่ม	214.251	280	.765		
	รวม	220.862	286			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การทดสอบสมมติฐานที่ 4 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นจำแนกตามระดับการศึกษา โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) (ดังตาราง 2) พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นแตกต่างกัน มีค่า F เท่ากับ 2.784 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อเปรียบเทียบรายคู่ภายหลังด้วยวิธีการ LSD พบว่า ประชาชนที่ไม่ได้รับการศึกษามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นน้อยกว่าประชาชนที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษา มัธยมศึกษาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ(ปวช.)และอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง(ปวส.) เท่ากับ 0.58097, 0.71809 และ 0.93788 ตามลำดับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และประชาชนที่มีระดับการศึกษาประถมศึกษาที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นน้อยกว่าประชาชนที่มีระดับการศึกษา มัธยมศึกษาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ(ปวช.) และอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง(ปวส.)เท่ากับ 0.33096 และ 0.55075 ตามลำดับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนระดับการศึกษาอื่นๆ มีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน (ดังตาราง 4)

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบรายด้าน (Post Hoc) ของระดับการมีส่วนร่วมโดยรวม จำแนกตามอายุ

การมีส่วนร่วมโดยรวม	$\bar{x}$	ต่ำกว่า 20 ปี	20-29 ปี	30-39 ปี	40-49 ปี	50-59 ปี	60ปีขึ้นไป
อายุต่ำกว่า 20 ปี	1.63	-	-.09539	-.38113	-.37601	-.43448	.01408
อายุ 20-29 ปี	1.72		-	-.28573	-.28061	-.33908	.10948
อายุ 30-39 ปี	2.01			-	.00512	-.05335	.39521*
อายุ 40-49 ปี	2.00				-	-.05847	.39009*
อายุ 50-59 ปี	2.06					-	.44856*
อายุ 60 ปีขึ้นไป	1.61						-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบรายด้าน (Post Hoc) ของระดับการมีส่วนร่วมโดยรวม จำแนกตามระดับการศึกษา

การมีส่วนร่วมโดยรวม	$\bar{X}$	ไม่ได้ศึกษา	ประถม	มัธยมต้น	ม.ปลาย/ปวช.	อนุปริญญา/ปวส.	ปริญญาตรี
ไม่ได้รับการศึกษา	1.36	-	-.38712	-.58097*	-.71809*	-.93788*	-.56913
ประถมศึกษา	1.75		-	-.19384	-.33096*	-.55075*	-.18200
มัธยมศึกษาตอนต้น	1.94			-	-.13712	-.35691	.01184
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	2.08				-	-.21979	.14896
อนุปริญญา/ปวส.	2.30					-	.36875
ปริญญาตรี	1.93						-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การทดสอบสมมติฐานที่ 5 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นจำแนกตามอาชีพ โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) (ดังตาราง 2) พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกันมีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นแตกต่างกัน มีค่า F เท่ากับ 6.779 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 เมื่อเปรียบเทียบรายคู่ภายหลังด้วยวิธีการ LSD พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพรับราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจมีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นสูงกว่าทุกอาชีพคือเกษตรกร รับจ้าง ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว แม่บ้าน นักศึกษา พนักงาน/ลูกจ้างเอกชนและอาชีพอื่นๆ เท่ากับ 0.59311, 1.15593, 1.41932, 1.22557, 1.30682, 0.67614 และ 1.36932ตามลำดับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อาชีพเกษตรกรมีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นสูงกว่ารับจ้าง ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว แม่บ้าน นักศึกษาและอาชีพอื่นๆ เท่ากับ 0.56283, 0.82621, 0.63246, 0.71371, และ 0.77621 ตามลำดับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และอาชีพพนักงาน/ลูกจ้างเอกชนมีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นสูงกว่าค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว แม่บ้าน นักศึกษาและอาชีพอื่นๆ เท่ากับ 0.74318, 0.54943, 0.63068, และ 0.69318 ตามลำดับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (ดังตาราง 5)

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบรายด้าน (Post Hoc) ของระดับการมีส่วนร่วมโดยรวมจำแนกตามอาชีพ

การมีส่วนร่วมโดยรวม	$\bar{X}$	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1.เกษตรกร	2.40	-	.56283*	-.59311*	.82621*	.63246*	.71371*	.08303	.77621*
2.รับจ้าง	1.84		-	-1.15593*	.26338*	.06963	.15088	-.47980	.21338
3.ราชการ/รัฐวิสาหกิจ	2.99			-	1.41932*	1.22557*	1.30682*	.67614*	1.36932*
4.ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	1.58				-	-.19375	-.11250	-.74318*	-.05000
5.แม่บ้าน	1.77					-	.08125	-.54943*	.14375
6.นักศึกษา	1.69						-	-.63068*	.06250
7.พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน	2.32							-	.69318*
8.อื่นๆ	1.63								-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การทดสอบสมมติฐานที่ 6 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นจำแนกตามรายได้ โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) (ดังตาราง 2) พบว่า ประชาชนที่มีรายได้แตกต่างกันมีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน (ดังตาราง 2)

การทดสอบสมมติฐานที่ 7 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นจำแนกตามถิ่นที่อยู่อาศัย โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) (ดังตาราง 2) พบว่า ประชาชนที่มีถิ่นที่อยู่อาศัยแตกต่างกันมีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นแตกต่างกัน มีค่า F เท่ากับ 5.527 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 เมื่อเปรียบเทียบรายคู่ภายหลังด้วยวิธีการ LSD พบว่า ประชาชนในหมู่ที่ 1 มีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นน้อยกว่าประชาชนในหมู่ที่ 3 หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 เท่ากับ 0.61642, 0.54646 และ 0.39434 ตามลำดับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และประชาชนในหมู่ที่ 2 มีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นน้อยกว่าประชาชนในหมู่ที่ 3 หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 เท่ากับ 0.50921, 0.43925 และ 0.28713 ตามลำดับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนถิ่นที่อยู่อาศัยอื่น ๆ มีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน (ดังตาราง 6) ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบรายด้าน (Post Hoc) ของระดับการมีส่วนร่วมโดยรวม จำแนกตามถิ่นที่อยู่อาศัย

ระดับการมีส่วนร่วมโดยรวม	$\bar{X}$	หมู่ที่ 1	หมู่ที่ 2	หมู่ที่ 3	หมู่ที่ 4	หมู่ที่ 5
หมู่ที่ 1	1.55	-	-.10721	-.61642*	-.54646*	-.39434*
หมู่ที่ 2	1.66		-	-.50921*	-.43925*	-.28713*
หมู่ที่ 3	2.17			-	.06997	.22209
หมู่ที่ 4	2.10				-	.15212
หมู่ที่ 5	1.95					-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การทดสอบสมมติฐานที่ 8 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นจำแนกตามระยะเวลาที่อาศัยในท้องถิ่น โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) (ดังตาราง 2) พบว่า ประชาชนที่มีระยะเวลาที่อาศัยในท้องถิ่นแตกต่างกันมีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน (ดังตาราง 2)

อภิปรายผลและสรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษางค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร อำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” ครั้งนี้สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น: กรณีศึกษางค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร อำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงครามจำแนกตามระดับการมีส่วนร่วม 4 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นในภาพรวม พบว่าระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับต่ำ ($\bar{X} = 1.88$) นั้นอาจเป็นเพราะประชาชนส่วนใหญ่ในองค์การบริหารส่วนตำบลยี่สารยังขาดความรู้ความเข้าใจ ในเรื่องการปกครองท้องถิ่น ประชาชนส่วนใหญ่ไม่รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองและขององค์กรปกครองท้องถิ่นดีพอ ทั้งข้าราชการและประชาชนที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่เข้าใจในสาระและรายละเอียดของการบริหารจัดการและการปกครองท้องถิ่นมีผลทำให้ขาดการประสานงานกับส่วนราชการต่างๆที่อยู่ในท้องถิ่น ซึ่งมีโครงการที่มีความสัมพันธ์และใกล้เคียงกับบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลยี่สารที่จะต้องปฏิบัติอยู่แล้วทำให้การสนับสนุนในการบริหารจัดการทั้งงบประมาณ วิชาการและวัสดุอุปกรณ์ เกิดความซ้ำซ้อนและขาดประสิทธิภาพในการบริหารทรัพยากรต่างๆ อีกทั้งการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลยี่สาร มีค่อนข้างน้อยมาก เหตุเพราะประชาชนรู้สึกว่ามีข้อบังคับระเบียบไว้ให้ต้องกระทำการมีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจอาจเกิดจากความรู้สึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมหรืออาจเกิดเพราะกิจการดังกล่าวมีผลได้ผลเสียกับเขาโดยตรงและเหตุผลอีกประการหนึ่งเป็นไปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดจากการถูกบังคับหรือขอร้องซึ่งพบเห็นได้

บ่อยครั้งของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลสี่สารที่ยังคงความเป็นสังคมอุปถัมภ์กันอยู่ สอดคล้องกับงานวิจัยของทองใบ หนูไหล (2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษา: เทศบาลตำบลห้วยทะเล อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นอยู่ในระดับน้อย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปวีณา วีระยงกุล (2554) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลอ้อมเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่าระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย

2. ถิ่นที่อยู่อาศัย ผลการวิเคราะห์พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นโดยภาพรวมมีความแตกต่างกันไปตามถิ่นที่อยู่อาศัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า สภาพแวดล้อมของแต่ละหมู่บ้านมีความแตกต่างกัน ปัญหาที่พบจึงแตกต่างกัน อีกทั้งผู้นำในท้องถิ่นมีความสามารถในการบริหารงานที่ไม่เท่ากัน จึงทำให้การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นต่างกัน

3. ระดับการศึกษา ผลการวิเคราะห์พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นโดยภาพรวมมีความแตกต่างกันตามระดับการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งพบว่าผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษามีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยกว่าผู้ที่จบการศึกษาในระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และอนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง(ปวส.) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษามองว่าตนเองขาดความรู้ความสามารถในการวิเคราะห์แก้ไขปัญหาหรือวางแผนในการดำเนินงานต่างๆ จึงไม่สนใจเข้าไปมีส่วนร่วม ส่วนผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงมีความรู้ ความสนใจที่จะพัฒนา ใช้ความรู้ที่ตนได้ศึกษามาให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่น

4. อาชีพ ผลการวิเคราะห์พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นโดยภาพรวม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยที่ผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำงานอยู่ในถิ่นที่อยู่อาศัยของตน โดยตลอดจึงมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของสาเหตุและปัญหาที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่นและสามารถใช้เวลาทำงานหรือหลังจากเวลาว่างมารวมทำกิจกรรมได้ง่าย ส่วนอาชีพข้าราชการหรือรัฐวิสาหกิจเป็นอาชีพที่ติดต่อบริการงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลสี่สารได้ง่าย และมีความรู้ในด้านนี้โดยตรงจึงมีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่างๆ มากกว่าอาชีพอื่น และอาชีพค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัวเป็นอาชีพที่ต้องประกอบอาชีพตลอดเวลา จึงไม่มีเวลาว่างในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น

5. เพศ ผลการวิเคราะห์พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นโดยภาพรวมและด้านการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ไม่มีความแตกต่างกันตามเพศอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนด้านการติดตามประเมินผลมีความแตกต่างกันโดยมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 โดยไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งว่าประชาชนที่มีเพศแตกต่างกัน มีการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นที่ต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า เมื่อมีการดำเนินกิจการไปแล้ว โดยลักษณะนิสัยเพศหญิงเป็นเพศที่มีความสนใจและมีความละเอียดรอบคอบจึงมีความสนใจที่จะติดตามผลสำเร็จและร่วมประเมินผลเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเพศหญิงมากกว่าเนื่องจากเชื่อว่าเพศชายเป็นหัวหน้าครอบครัวได้ ซึ่งต้องมีหน้าที่ออกไปหารายได้เพื่อจุนเจือครอบครัว เพศหญิงจึงมีส่วนร่วมในด้านการติดตามประเมินผลมากกว่าเพศชาย

6. อายุ ผลการวิเคราะห์พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นโดยภาพรวมและด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานไม่มีความแตกต่างกันตามอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน และด้านการติดตามประเมินผลมีความแตกต่างกันโดยมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 โดยภาพรวมสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าประชาชนที่มีอายุแตกต่างกัน มีการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นที่ต่างกัน ซึ่งพบว่าผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมีส่วนร่วมในด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน และด้านการติดตามประเมินผลอยู่ในระดับน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับผู้ที่อยู่ในช่วงอายุ 40-49 และ 50-59 ปี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปเป็นผู้สูงอายุแล้วทำให้ไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้ด้วยตัวเองได้เท่าที่ควร แต่ในด้านการดำเนินงานผู้สูงอายุสามารถสนับสนุนทุนทรัพย์เพื่อให้การดำเนินงานสำเร็จได้ ส่วนใหญ่ผู้ที่มีอายุ 40-49 และ 50-59 ปี เป็นวัยกลางคนที่มีความมั่นคงในชีวิตของตนและครอบครัวในระดับหนึ่งแล้ว สามารถใช้เวลาบางส่วนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นได้

7. ระยะเวลาที่อยู่อาศัย ผลการวิเคราะห์พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นโดยภาพรวมและรายด้านทั้ง 4 ด้าน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าประชาชนที่มีระยะเวลาที่อยู่อาศัยแตกต่างกัน มีการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นที่ต่างกัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าความเสถียรและจิตใจที่เป็นสาธารณะไม่ได้ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่นั้นนานเท่าใดแต่เกิดจากจิตสำนึกในตัวบุคคลนั้นว่ามีความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากน้อยเพียงใดที่จะเสียสละตนเองเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ

8. สถานภาพสมรสผลการวิเคราะห์พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นโดยภาพรวมและรายด้านทั้ง 4 ด้าน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าประชาชนที่มีสถานภาพแตกต่างกัน มีการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นที่ต่างกัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าประชาชนถึงแม้จะอยู่ในสถานภาพใดก็ตามย่อมมองเห็นถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นว่ามีความสำคัญเพราะต้องการให้ท้องถิ่นมีความเจริญขึ้นเพื่อส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของตน

9. รายได้ ผลการวิเคราะห์พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นโดยภาพรวมและรายด้านทั้ง 4 ด้าน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าประชาชนที่มีรายได้แตกต่างกัน มีการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นที่ต่างกัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ประชาชนให้ความสนใจในการหารายได้เพื่อเลี้ยงชีพมากกว่าที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ถึงแม้จะมีรายได้น้อย หรือรายได้มาก ถ้าผลกระทบในท้องถิ่นไม่ส่งผลต่อตนเองก็ไม่มีความสนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นเช่นเดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

- ทองใบ หนูไหล. (2550). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น กรณีศึกษาเทศบาล ตำบลหัวทะเล อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา*. การศึกษาค้นคว้าอิสระ รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปวีณา วีรยางกูร. (2554). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลอ้อมเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี*. การศึกษาค้นคว้าอิสระ รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พิพัฒน์ รุ่งกานต์วิวัฒน์. (2556). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมลพิษทางน้ำ กรณีศึกษาคลองดำเนินสะดวก ในเขตตำบลประสาธลสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี*. วิทยานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Yamane, T. (1967). *Elementary sampling theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.